

ЮБИЛЕИ / JUBELEES

ПРОФЕСОР Д.Ф.Н. ЕЛЕНА ИВАНОВА НА 60 ГОДИНИ

PROFESSOR ELENA IVANOVA, DSc, TURNS 60

През 2020 г. се навършват 60 години от рождението на известната руска българистка професор д.ф.н. Елена Юриевна Иванова. Тя е родена на 10.01.1960 г. недалеч от гр. Новгород, Русия. Дипломира се през 1982 г. във Филологическия факултет на Ленинградския държавен университет „А. А. Жданов“ (сега – Санктпетербургски държавен университет), специалност „Славянски езици и литература (български език)“. От 1982 до 1984 г. работи като преподавател по български и руски език в Катедрата по руски език на Алтайския държавен университет. През 1988 г. започва работа в Катедрата по славянска филология на Санктпетербургския държавен университет, която е един от най-старите научни центрове по българистика в света. През 1987 г. Е. Ю. Иванова защитава дисертация на тема „Вставные конструкции как элемент экспрессивного синтаксиса (на материале болгарского языка)“ за придобиване на научната степен „доктор“, а през 2003 г. – дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“ на тема „Логико-семантичките типове предложения. Неполные речевые реализации (в русском и болгарском языках)“. Последователно заема длъжностите асистент, старши преподавател (от 1992 г.), доцент (от 1994 г.) и професор (от 2005 г.). Е. Ю. Иванова чете различни лекционни курсове: „Съпоставителна граматика на славянските езици“, „Проблеми на морфологията и синтаксиса на българския език“, „Теоретична граматика на българския език“, „Аспирантски семинар“ и др., води семинар на тема „Дискусионни въпроси на българската граматика“ и практически занятия по български език. Ръководител е на магистърската програма „Славянски езици“ и на програмата „Славянски езици“ за образователно-квалификационната степен „доктор“.

Под научното ръководство на Е. Ю. Иванова са защитени четири докторски дисертации и една дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките“. Ежегодно ръководи редица курсови проекти на студенти в образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и „магистър“.

Е. Ю. Иванова е заместник-председател на Дисертационния съвет за защита на докторски и кандидатски дисертации към Санктпетербургския

държавен университет. През 2016 г. е утвърдена за експерт на Руската академия на науките. Член е на международните редакционни съвети на водещи български и руски научни филологически списания: „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София), „Болгарская русистика“ (София), „Славистика“ (Славистично общество на Сърбия), „Филология и човек“ (Барнаул, Русия).

Е. Ю. Иванова е автор на повече от 220 научни и методически публикации. Многократно изнася лекции по проблеми на българистиката в университети и академични центрове в България, Северна Македония, Полша, Унгария, Финландия. Изследванията ѝ са в областта на комуникативно-семантичното направление в българистиката, което, вписвайки се в парадигмата на теоретичната лингвистика, се отличава и с приложен характер.¹ Научните интереси на Е. Ю. Иванова обхващат и изследването на балканските славянски езици в типологичен аспект.² На тази тема тя посвещава серия от доклади, представени на ежегодната международна конференция „Типология морфосинтаксических параметров“ (Москва, 2014–2016). Нейният доклад „Артиклевая маркированность именных групп как средство оформления коммуникативных стратегий говорящего в болгарском языке“ е номиниран за най-добър доклад по славянска лингвистика за 2015 г. и получава първа награда, учредена на името на видния датски славист проф. Йенс Ньоргор-Сьоренсен.

Е. Ю. Иванова има сериозен принос за изследването на **проблематиката на българските еклитики**.³

Сред най-значимите **монографични издания** можем да посочим следните:

1. Иванова Е. Ю. *Сопоставительная болгарско-русская грамматика. Синтаксис. Т. 2*. София: „Велес“, 2009, 336 с.

Вторият том от съпоставителната българо-руска граматика е посветен на синтаксиса. В него Е. Ю. Иванова представя синтактичните структури на българския и руския език в аспекта на типологията на предикатите. Авторката разглежда синтактичните явления чрез класификационна мрежа, съвместяваща диференциалните признаци на двете важни за славистиката класификации: (1) на логико-синтактичните типове изречения и (2) на семантичните типове предикати.

2. Иванова Е. Ю., Градинарова А. А. *Синтаксическая система болгарского языка на фоне русского*. Москва: Языки славянской культуры, 2015. 632 с. (Studia philologica).

Е. Ю. Иванова е основен съавтор в монографията. За първи път на руския читател се предлага многоаспектно съпоставително описание на българската и руската синтактична система. Характеристиката на синтактичната система на българския език се осъществява чрез разнообразни подходи (структурно-семантичен, референциален, комуникативен, комуникативно-функционален).

Специално внимание е отделено на постиженията на българската синтактична наука, направен е преглед на основните лингвистични направления в изучаването на синтаксиса на съвременния български език, кратко са описани корпусите на българския език.

Е. Ю. Иванова е автор на редица **учебни пособия** по български език за рускоговорящи. Сред тях се откроява авторският спецкурс за студентите българи от Санктпетербургския държавен университет „*Болгарский язык: Функционально-коммуникативный синтаксис*“ (СПб, 2006, 156 с.). Оригиналността на разработката се състои в това, че създаването на комуникативни навици се осъществява през призмата на логико-семантичния синтаксис, предлагащ групиране на синтактичните структури в съответствие с основните похвати за формиране на смисъла.

Значителна част от публикациите на Е. Ю. Иванова през последните години са посветени на изследването на **формите и конструкциите, включващи частицата ДА**.⁴ Въпреки съществуващите изследвания по този въпрос в българистиката и славистиката, тя анализира редица недостатъчно проучени конструкции с частицата ДА и обосновава наличието в българския език на апрехензивен показател ДА НЕ БИ⁵.

Авторката се фокусира върху съпоставката между българските ДА-форми и руските им паралели. Изследването запълва някои празнини в съпоставителното изследване на руските и българските изречения, следствие от разновекторното развитие на средствата за изразяване на иреални значения в старобългарския език. Представен е значителен по обхват корпус от междуезикови еквиваленти, направена е оценка на съществуващите в паралелните корпуси преводачески решения и са предложени адекватни междуезикови успоредици както в рамките на полето *модалност, възможност, въпросителност*, така и на важни части от синтактичните системи на равнище сложно изречение.

Сред последните трудове на Е. Ю. Иванова се открояват **два труда**, показващи задълбочеността при разработването на научните задачи:

Иванова Е. Ю., Цв. Димитрова. Союз „макар“ в българских памятниках XV–XVII вв. – В: *Studi Slavistici. Vol. XVII, № 1, 2020, с.15–33*;

Иванова Е. Ю. Разрыв составных союзов с ДА в болгарском языке: коммуникативно-синтаксический интерфейс. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2020). Т. 1. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.* с. 46–57.

В едната студия се засягат важни въпроси от областта на историческия синтаксис, а в другата – съвременното състояние на българския език.

В студията, написана в съавторство с Цв. Димитрова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) върху материал от Историческия корпус на българския език, са представени структурните и семантичните изменения в изреченията, включващи новия за онзи исто-

рически период съюз *макар*, в паметници от XV–XVII век. Историческият анализ тук играе важна роля не само във връзка със специфичните граматични характеристики на няколко типа съюзи, в чийто състав влиза *макар*, но и поради факта, че семантичната еволюция позволява да се проследят етапите на формиране на отстъпителните отношения като най-сложни в целия комплекс условни значения. Изследваните паметници показват, че дори в новобългарския период отстъпителната семантика на съюзите с *макар* още не е формирана в обема, в който се проявява в съвременния език. Поради това изреченията с дадения съюз са изразявали основно не прототипното за съвременния език причинно-отстъпително значение, а близки до другите значения варианти на отстъпителната семантика.

Във втората статия авторката разглежда взаимодействието на семантико-синтактичните и комуникативните фактори, които определят линеаризацията на компонентите в изреченията със сложни съюзи, включващи *да*. Върху материал, ексцерпиран от Българския национален корпус, се разглеждат контексти с разкъсване на съюзите *преди да*, *вместо да*, *освен да*. Определени са типовете и обемът на синтактичните групи, които се намират между частите на сложния съюз. Направени са важни наблюдения относно причините за съществените разминавания между дадените съюзи с оглед способността им да извеждат различни части на подчиненото изречение в тази позиция.

И двете разработки са осъществени в рамките на международния българско-руски проект „Еволюция на граматичния строеж на българския и руския език в съпоставителен план: корпусен анализ и формални граматика“, завършен през 2020 г.

Основните резултати от проекта са представени в публикацията: Иванова Е. Ю., К. С. Алексова. Международният проект „Еволюция граматического строя русского и болгарского языков в сопоставительном аспекте: корпусный анализ и формальные грамматики“. – В: *Русистика без граници*, № 3, 2020, с. 7–15.

Сред публикациите на проф. Е. Ю. Иванова във **водещи български списания** бихме отбелязали слените:

Иванова Е. Ю. Граматически категории в структурата на българското подчинено изречение: контекстово обусловени значения и реликтови състояния. – В: *Български език, Приложение 2019*, 2019, с. 31–48.

Ivanova E., Zimmerling A. Shared by all speakers? Dative predicatives in Bulgarian and Russian. – В: *Български език и литература*, № 4, 2019. с. 353–362.

Иванова Е. Ю., Лазарева В. А. Неопределенный артикль в болгарском и итальянском языках: функционально-семантические параллели. – В: *Съпоставително езикознание*, № 3, 2018, с. 9–37.

Съвместно с български езиковеди Е. Ю. Иванова работи по редица съвместни проекти: „Синтаксическая система болгарского языка на фоне

русского“ (2012–2013), „Южнославянская да-конструкция и ее русские параллели (2014–2016), „Взаимодействие механизмов грамматики в языках мира“ (2014–2016), „Болгаро-русские параллели в лингво-литературном и педагогическо-историческом контексте“ (2014–2016), „Эволюция грамматического строя русского и болгарского языков в сопоставительном аспекте: корпусный анализ и формальные грамматики (2018–2020) и „Онтология на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски“ (текущ).

За своята многогодишна преподавателска и научна дейност в областта на българистиката Е. Ю. Иванова е награждена от Министерството на образованието и науката на Република България с плакет „Отец Паисий Хилендарски“ (2008 г.) „за заслуги към българското образование“. Отличена е и от Генералното консулство на Република България в Санкт Петербург с почетни грамоти за многогодишна преподавателска дейност и популяризиране на българския език и култура в Русия (2012, 2016). През 2017 г. получава почетна грамота на Министерството на образованието и науката на Руската федерация.

С цялостното си научно творчество проф. Е. Ю. Иванова се откроява като изключително ерудиран славист теоретик, дълбоко увлечен от своята работа. Тя е задълбочен анализатор, предлагащ научнообосновани решения по актуални въпроси от руско-българската сравнителната граматика и типологичните изследвания в областта на синтаксиса. Е. Ю. Иванова се ползва със заслужено уважение от страна на колегите и студентите.

Да пожелаем на проф. д.ф.н. Елена Иванова здраве и нови творчески успехи на научното и преподавателското поприще!

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Вж. напр.: Иванова, Е. Ю. (2003). *Логико-семантичките типове предложени: непълни речеве реализации*. Санкт Петербург: Филологическият факултет СПбГУ (Серия „Филологически изследвания“).

² Иванова, Е. Ю. (2016). Безлични предложения с обязательно местоименно изразяване експериментера в български език – В: *Циммерлинг, А. В., Е. А. Лютикова (ред.). Архитектура на клауза в параметрични модели: синтаксис, информационна структура, ред на думи*. Москва: Издателският Дом ЯСК, с. 332–370; Иванова, Е. Ю., Г. М. Петрова (2016). Синтаксис на местоименни клиници в форма на датива в южнославянски езици. – В: *Циммерлинг, А. В., Е. А. Лютикова (ред.). Архитектура на клауза в параметрични модели: синтаксис, информационна структура, ред на думи*. Москва: Издателският Дом ЯСК, с. 275–291.

³ Иванова Е. Ю. Болгарски клиници. – В: *Архитектура на клауза в параметрични модели: синтаксис, информационна структура, ред на думи*. Циммерлинг, А. В., Е. А. Лютикова (ред.). Москва: Язици на славянски култура. *Studia Philologica*, 2016, с. 292–324; Иванова Е. Ю., Г. М. Петрова. Болгарски възвратни клиници се и си: омонимия, полисемия, синтаксис. – В: *Въпроси на езиковедство*, № 1, 2017, с. 74–104; Петрова Г., Е. Иванова. Къстеризация на местоименни клиници в български език: възможности и ограничения. – В: *Съвременни тенденции*

ции в езиковедските изследвания: Доклади от Юбилейната научна сесия (посветена на 85 години от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Пенчев. 10–11 ноември, Паисиеви четения, 2016, Пловдив). Съст. П. Бъркалова, С. Коева. София: Изд. на БАН „Проф. М. Дринов“, 2017, с. 116–130.

⁴ Иванова Е. Ю. Да-конструкция как фактор синтаксической дифференциации славянских языков. – В: *Славянское языкознание. XVI Международный съезд славистов. Белград, 20–27 августа 2018. Доклады российской делегации*. Москва: Институт славяноведения РАН, 2018, с. 171–205; Иванова Е. Ю. Българската да-конструкция и руското сълагателно наклонение: зони на пресичане и разминаване. – В: *Проблеми когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков. Выпуск IX*. Шумен: Унив. Изд. „Епископ Константин Преславски“, 2015, с. 5–28; Иванова Е. Ю. Частица *by/bi*: значение, употребление, синтаксис (русско-болгарские параллели) – В: *Статусот на модалната морфема БИ во македонскиот јазик и нејзините функционални еквиваленти во другите словенски и несловенски јазици* / Уредник: акад. З. Тополињска. Морфосинтаксички студии IV. Скопје: МАНУ, 2018, с. 49–74; Иванова Е. Ю. Придаточное неосуществленного действия в болгарском языке и его русские параллели. – В: *Rhema (Рема)*, № 2, 2017, с. 41–69; Иванова Е. Ю. Предложения с союзом *колкото да* и их русские соответствия. – В: *Проблеми когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков. Выпуск XI*. Шумен: Унив. Изд. „Епископ Константин Преславски“, 2017, с. 5–21.

⁵ Иванова Е. Ю. Апрехенсивное значение в русском и болгарском языках. – В: *Studi Slavistici*. Firenze University Press, XI. 2014, с. 143–168.

Радостина Стоянова / Radostina Stoyanova

✉ Гл. ас. д-р Радостина Стоянова

Секция за българска терминология и терминография

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

r.stoyanova@ibl.bas.bg

✉ Assist. Prof. Radostina Stoyanova, PhD

Department of Bulgarian Terminology and Terminography

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria

r.stoyanova@ibl.bas.bg